

De Zeedijk, van lantarenpaal tot moderne sfeerverlichting

Danny Lannoy

Dit jaar werd de verlichting langs de Zeedijk te Knokke-Heist vervangen door een nieuw hedendaags concept. De verweerde stalen palen hebben de zeelucht, het schurende zand en de hondepis gedurende 20 jaar overleefd. Na een grondige studie door de nutsmaatschappij en het gemeentebestuur werd gekozen voor een modern ogende houten paal op metalen steun. De armaturen moesten voldoen aan een degelijke grondverlichting op de zeedijk van zowel de wandelweg met fietspad als de rijbaan.

Maar ooit was het minder comfortabel....

Deze lantaren deed dienst als steun voor een aankondigingsbord van de feestelijkheden in de badplaats.

De tijd van de lantarenopsteker

Toen Knokke nog in de kinderschoenen stond op toeristisch vlak was van elektriciteit en gas weinig of geen sprake.

Hier en daar werd met behulp van een dynamo stroom opgewekt om voor verlichting te zorgen. Louis Van Bunnan, die in 1890 het 'Grand Hôtel de Knocke' liet bouwen, installeerde dergelijk toestel. Guillaume Croux deed aanvraag om een stoommachine te plaatsen voor zijn wasserij en molenaar Van Damme in het dorp had het idee een aandrieffomp te installeren. Daarvoor was petroleum nodig, een gevaarlijk product dat moest gestockeerd worden.

In 1893 was voor het eerst sprake van openbare verlichting langs de Zeeweg of Lippenslaan. Er kwamen ook een drietal lantarens in de buurt van de vuurtoren. Deze 'olielampen' moesten manueel bediend worden en brandden enkel in de zomermaanden. De lantarens waren gemonteerd op paal of op steunarm (console).

Hoe stond het met de gastoevoer?

Halfweg de 19de eeuw, namelijk in 1848, werden te Brugge de 270 olielampen vervangen door 'gasbekken'. De firma Desclee produceerde gas uit steenkool. Vanuit Brugge zou Desclee-De Brouwer later contracten afsluiten met omliggende gemeenten.

Pas in 1899 werd er een aanvraag gedaan om een 'stoomgasfabriek' op te richten in Knokke, ten noorden van de Kerkstraat (huidige Gasmeterstraat).

Aanvrager was Emiel Defay, nijveraar uit St.Amands bij Gent. Hij kreeg een vergunning voor 15 jaar. Er werden twee gastanks gebouwd en vanaf 15 juli 1899 zorgde de maatschappij 'Gaz Riche' voor de openbare verlichting in de Lippenslaan. De kosten bedroegen 0,02 fr per uur. Van 1 oktober tot 3 juni was dit 0,01 fr. In de wintermaanden brandden slechts de helft van de lantarens. De gasbekken waren van het type 'Auer' met gloeikous en 'Papillon'. Men voorzag 60 lichtpunten op 60 m afstand van elkaar. De te leveren 'staken' moesten van het zelfde

type zijn. Dhr Defay had het alleenrecht het gas te verdelen te Knokke. (De gasketels in de 'Gasmeterstraat' werden in 1956 vervangen door twee nieuwe van elk 32 ton capaciteit).

De verlichting diende manueel te worden bediend. Met behulp van een lange stok kon het gaskraantje in de glazen koepel open en dicht gedraaid worden. Vanaf 1906 en met het type 'Auer' had men een waakvlam, zodat een ladder niet meer nodig was.

Te Knokke telde men in 1901 nog 32 'petrollampen' bij de openbare verlichting.

Elektriciteit doet haar intrede

Naast riolen en waterleiding was gas en elektriciteit belangrijk voor de uitbouw van de nieuwe badplaats. Bij de oprichting van de 'Compagnie Het Zoute' in 1909 waren er onderhandelingen met de firma in Zeebrugge om elektriciteit te leveren, doch er rezen heel wat problemen.

Dhr Lippens, beheerder van de maatschappij, kwam zelfs naar de gemeenteraad om uitleg te geven over de plannen. Op de zitting van 18 april 1911 werd genoteerd:

"overwegende dat de thans bestaande verlichting veel te wenschen laat; overwegende dat de bloei en de voorspoed van Knokke vergen dat de Raad uitziet naar een beter en praktischer middel en meer in overeenstemming met de eischen der tijdsomstandigheden en de ontwikkeling der badplaats, gezien het verdrag onder dagteekening van heden, gesloten tusschen het Collegie van Burgemeester en Schepenen en heer Lippens Maurice, afgevaardigde beheerder der naamlooze maatschappij 'Le Zoute' voor de verlichting van Knokke bij middel van elektriek.....".

De maatschappij bouwde een eigen centrale langs de 'Zoutestraete' (Zoutelaan) naar de plannen van Delaye en Co. ; die werd in werking gesteld vanaf 1 april 1912.

Langs de zeedijk kwamen zes lampen van '50 bougies'. In de zomer waren er 24 lampen die brandden tot middernacht, en 8 tot 4 u 's morgens. Het tracé langs de Lippenslaan telde 16 lichtpunten. De cottages en hotels kregen de mogelijkheid aan te sluiten op het openbaar elektriciteitsnet via bovengrondse leidingen met houten steunstaken.

In 1919 werden de aandelen van de elektriciteitscentrale afgestaan aan de 'NV Centrale Electricque des Flandres', de voorganger van de nutsmaatschappij.

(in 1956 EBES, in 1980 intercommunale IMEWO, later uitgebouwd onder de naam ELECTRABEL).

In het publiciteitsboekje van de maatschappij 'Het Zoute' van 1913 stond: *"Eclairage - Le Zoute est éclairé à l'électricité"*.

Evolutie van de verlichting op de zeedijk

Aan de hand van fotomateriaal kunnen we ons een idee vormen van de diverse verlichtingslantarens die er op de zeedijk in Knokke stonden.

Er waren drie verschillende lantarentypes in de beginperiode. Deze stonden ingeplant aan de blauwsteen (boordsteen aan de helling naar het strand).

Langs de 200 meter lange zeedijk stonden er in 1893 3 lantarens die werkten op petroleum (foto 1).

In 1899, bij de omschakeling naar gas, werden deze vervangen door het type met ronde koepel (foto 2). Een derde type lantaarn met steunbeugel kwam er omstreeks 1905. (foto 3).

De bestaande zeedijk werd in 1909 ook verlengd in de richting van de Lekkerbek en later, in diverse fases, tot aan de Zwinduinen.

In 1911 stonden er houten palen voor de elektrische leidingen op de zeedijk in het Zoute met een gemonteerd lichtpunt in de vorm van een glazen koepel.

In 1922, kort na WO I, werd een nieuw type paal geplaatst met elektrische verlichting.

1. Beeld van de eerste nielamp in 1896. Op de achtergrond zien we het 'Hôtel de la Plage' vóór de uitbreidingswerken. Rechts het 'Grand Hôtel de Knocké'.

2. Eén van de drie lantaarnspalen (type 2) van de zeedijk ter hoogte van het 'Grand Hôtel du Kursaal'.

3. Lantaarnpaal (type 3) op de zeedijk ter hoogte van de Place Publique (Van Bunnensplein).

Bij de verlenging van de zeedijk ter hoogte van het Albertstrand werd in 1925 de uitbreiding voorzien van de lichtarmaturen.

In de gemeenteraad van december 1927 kwam de openbare verlichting ter sprake: *"dat heden eenigzins te wensen over laat"*.

Op 13 maart 1928 werd een voorstel goedgekeurd van het college voor de uitbreiding en vervanging van de openbare verlichting. Ter hoogte van Knokke-Midden stonden toen de nieuwe palen nog tijdelijk naast de lantarens (type 3).

De nieuwe sierlijke, hogere verlichtspalen met drie lager ingeplante steunarmen voorzien van extra lichtpunten (foto 4-5) stonden reeds in het Zoute. Nu werden ze ook op de zeedijk geplaatst maar ditmaal tussen de wandelweg van de dijk en de rijbaan.

De lichtbronnen bestonden uit een glazen koepel met een naarwaarts gerichte lamp.

Eind 1929 werd het elektriciteitscontract gewijzigd tussen de Badstad Knokke en de 'C.E. des Flandres'. De concessieperiode werd met 5 jaar verlengd. De tijdelijke abonnementen werden verhoogd met 1 fr per kw/u. Er was ook een kwijtschelding van de 'oorlogsschuld' van 62.774, 91 fr. Voor de wintermaanden kwam er een verhoging van 0,50 fr kw/u en voor de zomer 0,70 fr per kw/u.

Vooraleer in 1953 de nostalgische stalen palen vervangen werden door granitopalen met fluorescentielampen, waren ter hoogte van het Albertstrand betonpalen geplaatst met de oude armatuur! Langs de zeedijk kwamen er 74 stuks met elk 8 "fluolampen" van 40 watt (foto 7). Met een telecommando kon een zomer- en winterregeling ingesteld worden om 2, 4, 6 of 8 lampen te laten branden. De prijs per paal bedroeg 13.000 Bf. In enkele omliggende straten kwamen kwikdamlampen.

5. Tiel Albertstrand omstreeks 1930 met sierlijke openbare verlichtingspaal.

We zien duidelijk het naarwaarts gericht bovenlicht en de lager geplaatste steunarmen met lichtpunten.

1. De sierlijke verlichtingspaal
bij de Cambridge

In 1955 werden ter hoogte van het Casino 6 granitopalen met speciale gietvorm geplaatst! Waarschijnlijk was dit naar aanleiding van de gevelvernieuwing van het Casino. De kosten voor de palen bedroegen 156.490 fr. waarvan 146.300 fr. ten laste van de gemeente (foto 6).

Voor de vervanging van de onsierlijke zeedijkverlichting ging het college op prospectie langs de Belgische kust. Uiteindelijk werd in 1989 gekozen voor het 'Saturnus' dubbelmodel op cilindrische stalen palen van 10 meter hoogte. De volledige zeedijk van Knokke-Heist, in totaal 160 palen, werd voorzien van deze functionele verlichting (foto 8). De armaturen moesten voldoen aan heel wat technische voorwaarden, o.m. de dichtheid, hermetische en fotometrische kwaliteiten. De lichtkap was in polycarbonaat met spiegel en voorzien van een reflector in glanzend aluminium, dit zorgde voor een asymmetrische spreiding van het licht. Door de uitzonderlijke weersomstandigheden en het schuren van het zand werd de laatste jaren heel wat schade door corrosie vastgesteld. Er moest uitgezien worden naar een nieuw type.

In 2008-2009 besliste de raad om de zeedijk, het visitekaartje van de badplaats, te voorzien van een aantrekkelijke, duurzame en milieuvriendelijke openbare verlichting alsook een gedeeltelijke vervanging van de leidingen (foto 9). Het college koos voor een concept voorgesteld door de nutsmaatschappij.

De zoutrijke luchtatmosfeer op de zeedijk was de oorzaak dat zelfs palen in gecoat aluminium na enkele jaren toch oxideerden. De nieuwe palen bestaan nu uit een voetstuk in inox met dubbele beschermlaag. De mast in de steunvoet is opgebouwd uit een kern van rood Noors dennenhout, gelamelleerd en verlijmd. De twee armaturen, op verschillende hoogte, stralen een aangenaam wit licht uit op zowel de wandelweg als de rijweg en voetpaden tegen de gevels van de zeedijk.

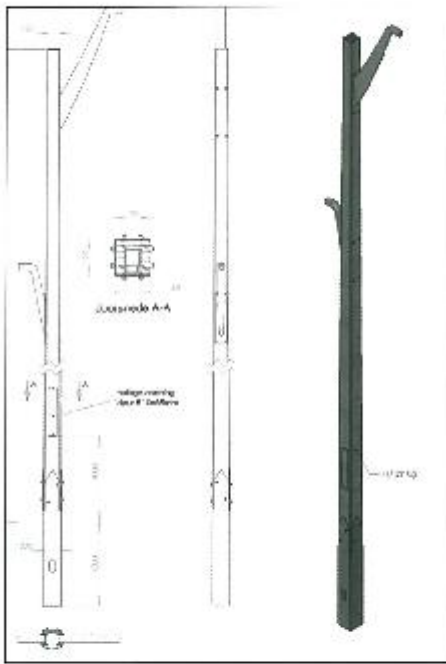
6. Het modernistisch Casino met op de voorgrond een verlichtingspaal met speciaal bovensiak.

7. De granitopalen met fluolampen in de jaren '50 langs het Albertstraat.

8. Het Saturnus-type uit de jaren '90.

9. Ontwerp van het nieuwe model 2009 met houten paal en design-armatuur (Armo-Mast)

Ontwerp : Schreder

